

VELDWESPEN IN MAASTRICHT

V. Lefeber, Brusselsestraat 38, 6211 PG Maastricht

Iedere lezer heeft ongetwijfeld wel eens kennis gemaakt met wespen als lastposten op terrasjes en campings, of als binnen-vliegers in woningen. Die wespen, ook wel limonadewespen genoemd, behoren tot de subfamilie *Vespinae* of papierwespen, meestal tot het genus *Vespula*. In de meeste gevallen betreft het dan de zogenaamde Duitse wesp (*V. germanica* F.) Hoe verder naar het zuiden, hoe meer de *Vespinae* plaats maken voor een andere subfamilie, namelijk de *Polistinae* of veldwespen.

ZUIDEUROPESE GASTEN IN MAASTRICHT

Het plooiwesp-genus *Polistes* (veldwespen) telt wereldwijd zo'n 630 soorten, voornamelijk in de tropen. In Europa zijn negen soorten bekend. Twee daarvan worden soms in ons land waargenomen, ook in Zuid-Limburg. Na de toevallige vondst van een wijfje tegen het keukenraam van de fam. Poot in het voorjaar van 1968, duurde het tot 1992 voor er weer een Maastrichtse melding kwam: Beyarttuin, mei 1992.

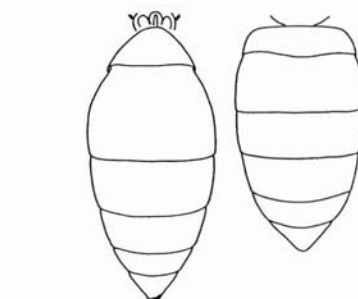
Dat wijfje bevloog de juist in bloei komende Wollige andoorn (*Stachys spec.*) Het bleek opnieuw om de Franse veldwesp (*Polistes dominulus* Chr.) te gaan, die in onze oudere literatuur enkele malen gemeld is als *P. galli-* *cus* auct.

Kort daarna meldde J. Smit (Arnhem), dat er meerdere exemplaren rondvlogen op het zuidelijk deel van het voormalig spooremlacement Boschpoort te Maastricht, op enkele honderden meters van de Beyarttuin. Ook dat moesten overwinterde wijfjes ("koninginnen") zijn, die dan ook in de daarop volgende maanden gevolgd werden door tientallen "werksters" en in het najaar door enkele tientallen mannetjes. Tot en met 1995 bleef die situatie bestaan.

NESTJES?

Deze soort nestelt op beschutte plekjes, maar ondanks langdurig zoekwerk werden die nestjes niet gevonden. Misschien tussen de hoog opgestapelde pallets?

Veldwespen zijn sociale wespen zoals ook

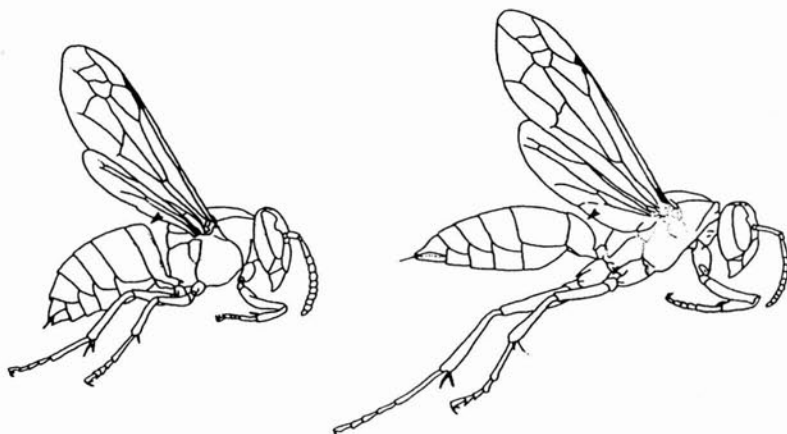

FIGUUR 1. Rugzijde *Polistes*-wijfje (links) en *Vespula*-werkster (rechts).

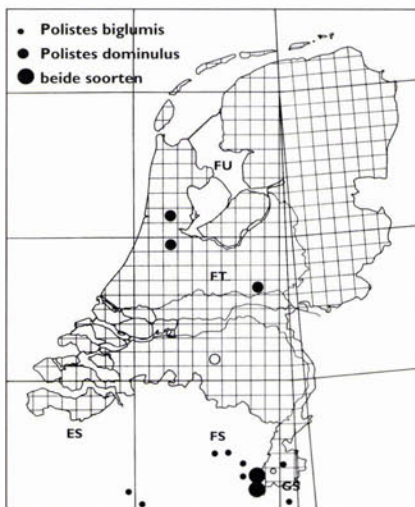
onze limonade-wespen, maar de nestjes bestaan uit slechts één enkele raat zonder omhulsel. Die raat bestaat uit enkele tientallen zeshoekige cellen en wordt vervaardigd van houtknaagsel en speeksel. Echte herkenbare koninginnen bestaan bij deze groep niet: een deel van de wijfjes wordt in het najaar bevrucht en probeert dan te overwinteren. Dat is in Maastricht dus blijkbaar al enkele malen gelukt. Ook meer noordelijk, langs de spoorlijn naar Smeermaas, in de Lage Fronten en vooral in de Beyarttuin wordt de soort nu al vier jaar lang aangetroffen.

AFWIJKENDE LICHAAMSBOW (zie fig. 1 en 2)

Ook *Polistes* behoort tot de plooiwespen (zie tabel 1). Die naam danken ze aan het feit dat de voorvleugels in ruststand in de lengte dubbelgevouwen worden. Bij de *Vespinae* is het achterlijf aan de voorzijde afgeknot, het tweede segment is slechts iets langer dan de volgende en de antennes zijn praktisch geheel zwart. Bij de veel slankere *Polistes*-soorten is

FIGUUR 2. *Polistes*-wijfje (rechts) en *Vespula*-werkster (links) volgens MAUSS & TREIBER, 1994.

FIGUUR 3. Verspreidingskaartje *P. dominulus* en *P. biglumis*. Mededeling EIS-Ned. 081.

het achterlijf aan de voorzijde regelmatig afgerond, het tweede segment is bijna even lang als breed en de antennes zijn (vooral bij *P. dominulus*) bijna helemaal oranje-geel. Het zijn trage vliegers, die de lange gele poten in de vlucht achterwaarts strekken. Bij de mannetjes is de voorzijde van de kop helemaal geel, op de groenachtige facetogen na.

LEVENSWIJZE

In Zuid-Europa staan de veldwespen bekend als bestrijders van mot-rupsplagen. Daarvoor is geen snelheid vereist. Van een dergelijke activiteit is in Maastricht tot dusver niets gebleken. Wel werden de wijfjes regelmatig knagend aangetroffen op oude stootblokken en op losliggende bielsen, maar meestal worden bloeiende planten bezocht: Gewone bereklauw (*Heracleum sphondylium*), Late guldenroede (*Solidago gigantea*), Klimop (*Hedera helix*) en Knolvenkel (*Foeniculum spec.*) hebben de voorkeur. Maar ook Grasklokje (*Campanula rotundifolia*), hennepnetel (*Galeopsis spec.*), Kogeldistel (*Echinops spec.*), Bosrank (*Clematis vitalba*) e.a. worden bezocht. Nu is uit Zuid-Europa bekend, dat veldwespen op bloemen niet alleen wat nectar opnemen voor directe eigen behoefte, zoals de meeste wespen dat doen, maar dat in het nest

een voorraadj nectar wordt aangelegd voor periodes met slecht weer. Zou deze soort hier in staat zijn om ook de larven met nectar groot te brengen (LEFEBER, 1993)?

POLISTES DOMINULUS ELDERS IN NEDERLAND (zie fig. 3)

Andere vondsten van deze Franse veldwesp betreffen: Haren (waarschijnlijk Noord-Brabant, zonder datum), Ede 1976, Amstelveen 1983 en Zaandam 1990. In Amstelveen betraf het een bewoond nest. Overwintering was in Nederland onbekend (zie VAN HALM, 1983; HENSEN, 1985).

NOG EEN TWEEDE SOORT

Het bovengenoemde emplacement Boschpoort leverde 25 september 1992 nog een tweede verrassing op. Terwijl er hier en daar nog enkele *dominulus*-mannetjes rondvlogen, zat er ook een wijfje op een *Solidago*-pluim en dat bleek een andere, veel donkerder soort te zijn, namelijk *P. biglumis bimaculatus*, de Bergveldwesp, duidelijk kenbaar aan de bijna zwarte antennes, de bijna zwarte buikzijde en het kopschild met brede zwarte dwarsbalk. In Nederland was van deze soort slechts één waarneming bekend: Nuth, 1949, leg. Br. Arnoud, nu in het Natuurhistorisch Museum Maastricht (zie SANDERS, 1949). Het lege nest van Geulhem, 1899, dat steeds beschouwd werd als een nest van deze soort, kan ook van *P. dominulus* geweest zijn. In de Ardennen is de Bergveldwesp niet zo erg ongewoon (zie LECLERQ, 1970 en PETIT, 1978); daar is ook een enkele vondst gedaan op het Belgisch deel van de St. Pietersberg, in de Limburgse Kempen en in Brabant.

ALS BRANDNETELS

Steken van veldwespen zijn volgens meerder auteurs nauwelijks pijnlijk. Persoonlijk

TABEL I. De plooiwespfamilie (Vespidae) in Nederland.

soort		aantal
Eumeninae (solitair)	<i>Discoelius</i> (Behangerswesp)	1
	<i>Eumenes</i> (urntjeswespen)	4
	<i>Odynerus</i> (schoorsteentjeswespen)	3
	Metselwespen in 9 genera	34
Vespinae (sociaal)	<i>Vespa</i> (Hoornaar)	1
	<i>Vespula</i> (kortkoppen)	4
	<i>Dolichovespula</i> (langkoppen)	5
Polistinae (sociaal)	<i>Polistes</i> (veldwespen)	2

hebben we dat ondervonden in Catalonië, waar een viertal soorten rondvlog, waaronder ook "onze" *P. dominulus*. Bij het losknippen van een bijna verlaten nest in oktober liepen we enkele steekjes op van *P. nimpha*, een soort die in het zuidoosten van België ook eenmaal door PETIT (1978) is waargenomen. Alle vier soorten vlogen in aantal op Venkel en Klimop!

SUMMARY

POLISTES SPECIES IN MAASTRICHT (HYMENOPTERA-VESPIDAE-POLISTINAE)

Two species of the genus *Polistes* have been recorded in the town of Maastricht.

LITERATUUR

- HALM, H. VAN, 1983. Een Zuid-Europese wesp in het koude Nederland. Dagblad Trouw, 15 oktober 1983.
- HENSEN, R., 1985. De Plooiwespfamilie. Jeugdbonds-uitgeverij (47): 1-60.
- LECLERQ, J., 1970. *Polistes biglumis bimaculatus* en *P. nimpha*. Atlas provisoire Ins. Belg. Gembloux. cartes 13 en 14.
- LEFEBER, V., 1993. Nieuwe en zeldzame Aculeaten bij Maastricht. Ent. Ber. Amst. 53: 134-135.
- MAUSS, V. & V. TREIBER, 1994. Bestimmungsschlüssel für die Faltenwespen der Bundesrepublik Deutschland. D. Jugendb. Naturbeob.: 1-53 (21-31).
- PETIT, J., 1978. Hyménoptères Aculéates intéressants pour la faune de la Belgique et des régions limitrophes (4). Vespiformes capturés ou observés de 1976 à 1978 (1) Vespidae. Lambilionea 79: 56-61.
- SANDERS, H., 1949. *Hymenoptera-Aculeata II*. Enkele soorten uit Limburg, nieuw voor de Nederlandse fauna. Natuurh. Maandbl. 38: 98-100.